

Jaarverslag 2005

directie arbeidszaken

Inhoudsopgave

1.	INLEIDING	5
2.	ENIGE ACTIVITEITEN VAN DE DIRECTIE ARBEIDSZAKEN IN 2005	6
3.	PERSONEEL EN ORGANISATIE (P&O).....	9
4.	UITVOERENDE DIENSTEN	12
5.	ONTSLAGZAKEN	14
6.	ARBEIDSINSPECTIE	16
7.	VEILIGHEIDSINSPECTIE.....	17
8.	BONAIRE	20
9.	ST. MAARTEN	22
10.	ST. EUSTATIUS.....	24
11.	SABA	25
12.	DE LANDBEMIDDELAAR	26
13.	DE ANTILLIAANSE ARBEIDSMARKTEN.....	30

Bijlage: gecompriemd verslag SVB aangemelde bedrijfsongevallen 2005

Tabellen

Tabel 1. Personeelsbestand van de Directie Arbeidszaken 2000 t/m 2005.....	9
Tabel 2. Overzicht salariëring en de gemiddelde leeftijd.....	10
Tabel 3. Totale kosten gratificaties in 2004 en 2005.....	11
Tabel 4. Behandelde klachten naar aard, Curaçao 2000 – 2005.....	12
Tabel 5. Toegekende verzoeken om Kosteloze Rechtskundige Bijstand naar zaak over de jaren 2001 t/m 2005 Curaçao.....	13
Tabel 6. Ontslagaanvragen naar verzoekende bedrijven, betrokken werknemers en behandelingsresultaat op Curaçao 2001 – 2005.....	15
Tabel 7. Aantal inspectiebezoeken op Curaçao 2000 – 2005.....	16
Tabel 8. Bedrijfsbezoeken en onderzoeken veiligheidsinspectie, Curaçao.....	18
Tabel 9. Vergelijkingsoverzicht van het geslacht van de werknemers die betrokken waren bij een bedrijfsongeval.....	19
Tabel 10. Salarisschalen afd. Bonaire.....	20
Tabel 11. Toegekende verzoeken om Kosteloze Rechtskundige Bijstand naar zaak, 2001 – 2005.....	20
Tabel 12. Behandelde klachten naar aard Bonaire.....	21
Tabel 13. Ontslagaanvragen 2002 – 2005.....	21
Tabel 14. Behandelde klachten naar aard, St.Maarten 2000 – 2005.....	22
Tabel 15. Toegekende verzoeken om Kosteloze Rechtskundige Bijstand naar zaak 2000- 2005 St. Maarten.....	22
Tabel 16. Ontslagaanvragen van bedrijven op de Bovenwindse Eilanden.....	23
Tabel 17. Aantal geïnspecteerde bedrijven in St. Eustatius.....	24
Tabel 18. Aantal geïnspecteerde bedrijven in Saba.....	25
Tabel 19. Activiteiten landsbemiddelaar Curaçao 1990 – december 2005.....	28
Tabel 20. Activiteiten Landsbemiddelaar voor de Bovenwindse Eilanden.....	29
Tabel 21. Ontwikkeling in de bevolking en de beroepsbevolking van Curaçao.....	30
Tabel 22. Ontwikkeling in de bevolking en in de beroepsbevolking Bonaire.....	30
Tabel 23. Ontwikkeling in de bevolking en in de beroepsbevolking St. Maarten.....	31
Tabel 24. Ontwikkeling van de bevolking en de beroepsbevolking naar geslacht Curaçao (institute not incl.).....	31
Tabel 25. Ontwikkeling van de bevolking en de beroepsbevolking naar geslacht Bonaire.....	31
Tabel 26. Ontwikkeling van de bevolking en de beroepsbevolking naar geslacht St. Maarten.....	32
Tabel 27. Werkzame bevolking naar opleidingsniveau Curaçao.....	32

Tabel 28. Werkzame bevolking naar opleidingsniveau Bonaire.....	32
Tabel 29. Werkzame bevolking naar opleidingsniveau St. Maarten.	33
Tabel 30. Werkzame bevolking naar bedrijfstak Curaçao.	33
Tabel 31. Werkzame bevolking naar bedrijfstak Bonaire.	34
Tabel 32. Werkzame bevolking naar bedrijfstak St. Maarten.	35
Tabel 33. Werkzame bevolking naar nationaliteit Curaçao.	35
Tabel 34. Werkzame bevolking naar nationaliteit Bonaire.....	36
Tabel 35. Werkzame bevolking naar nationaliteit St. Maarten.	36
Tabel 36. Werkenden naar economische positie Curaçao.	37
Tabel 37. Werkenden naar economische positie Bonaire.	37
Tabel 38. Werkenden naar economische positie St. Maarten.	37
Tabel 39. Werkzame bevolking naar vakbondslidmaatschap Curaçao.....	38
Tabel 40. Werkzame bevolking naar vakbondslidmaatschap Bonaire.....	38
Tabel 41. Werkzame bevolking naar vakbondslidmaatschap St. Maarten.	38
Tabel 42. Werkzame bevolking naar inkomenscategorie Curaçao.	39
Tabel 43. Werkzame bevolking naar inkomenscategorie Bonaire.	39
Tabel 44. Werkzame bevolking naar inkomenscategorie St. Maarten.	39
Tabel 45. Werkzoekende bevolking naar werkloosheidsduur Curaçao.	40
Tabel 46. Werkzoekende bevolking naar werkloosheidsduur Bonaire.....	41
Tabel 47. Werkzoekende bevolking naar werkloosheidsduur St. Maarten.	41
Tabel 48. Werkzoekende bevolking naar opleidingsniveau Curaçao.....	42
Tabel 49. Werkzoekende bevolking naar opleidingsniveau Bonaire.....	42
Tabel 50. Werkzoekende bevolking naar opleidingsniveau St. Maarten.....	42
Tabel 51. Jeugdwerkloosheid Curaçao.....	43
Tabel 52. Jeugdwerkloosheid Bonaire.	43
Tabel 53. Jeugdwerkloosheid St. Maarten.....	43

1. Inleiding

Voor u ligt het jaarverslag 2005 van de Directie Arbeidszaken. Directe aanleiding van het jaarverslag is de rapportage aan de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) over de werking van het ILO verdrag 81 (arbeidsinspectie) in de Nederlandse Antillen. De laatste jaren wordt getracht de rapportage stapsgewijs uit te breiden. Zo treft u dit jaar voor de eerste keer een statistisch overzicht van ontwikkelingen op de arbeidsmarkt op de verschillende eilanden. Deze cijfers zijn grotendeels ontleend aan de arbeidskrachten onderzoek van het CBS. Volgend jaar gaan we nader in op arbeidsvoorwaarden volgens collectie arbeidsovereenkomsten.

Bij het interpreteren van de cijfers in dit verslag is het goed een aantal ontwikkelingen in de gaten te houden.

Het bevolkingsaantal van het eiland Curaçao bedroeg in het jaar 2005, 135822 inwoners, van Bonaire bedroeg het 10638, van Sint Eustatius 2584, van Saba 1434 en van St. Maarten 35035. De Nederlandse Antillen had daarmee 185513 inwoners.

De Directie Arbeidszaken valt onder het Ministerie van Economische en Arbeidszaken.

Enige taken van het Ministerie van Economische en Arbeidszaken, voor zover niet behorende tot de specifieke zorg van een ander Ministerie, zijn:

- de zorg door een evenwichtige ontwikkeling van de nationale economie in de ruimste zin waaronder de zorg voor de internationale en regionale economische betrekkingen en het bevorderen van de marktwerking
- de zorg voor de nationale, internationale, regionale arbeidszaken en verhoudingen, waaronder de relatie met de Internationale Arbeidsorganisatie
- de Arbeidsinspectie
- de zorg voor de statistiek.

Het Ministerie van Economische en Arbeidszaken bestaat uit twee Directies. De Directie Economische Zaken en de Directie Arbeidszaken. Het Centraal Bureau voor de Statistiek valt als uitvoerende dienst onder dit Ministerie. De DirAZ heeft vestigingen te Curacao, Bonaire en St.Maarten.

De DirAZ is op landsniveau verantwoordelijk voor de voorbereiding, ontwikkeling, evaluatie en bijstelling van het beleid op het gebied van arbeid en arbeidsvoorwaarden, arbeidsomstandigheden, loon en inkomensbeleid, beleid ten behoeve van speciale doelgroepen en internationale arbeidsaangelegenheden. De afdelingen op St.Maarten en Bonaire houden zich voornamelijk bezig met afhandeling van klachten, verzoeken om Kosteloze Rechtskundige Bijstand, ontslagaanvragen en het verrichten van inspecties in bedrijven.

Hoewel er sprake van was dat enige van de uitvoerende taken in 2005 gedecentraliseerd zouden worden heeft dit nog niet plaatsgevonden. Officieel is de arbeidsinspectie nog een taak van de centrale overheid. Slechts 5 door het eilandgebied Curaçao ter beschikking gestelde mede- werkers verrichten een aantal uitvoerende taken op het gebied van de arbeid. Van inspectie bij bedrijven is nauwelijks sprake met als gevolg een aanhoudende regen van klachten over overtreding van deze wetgeving. Er vinden slechts ad hoc inspecties plaats. De afdelingen van de DirAZ in St.Maarten en Bonaire verrichten uitvoerende taken, maar volgens het organisatiebesluit van de Nederlandse Antillen, de Landsverordening Organisatie Landsoverheid, bestaan deze afdelingen niet.

De Nieuwe Overheid is in januari 2002 van start gegaan. De Landsoverheid stelt zich ten doel met de ontwikkeling van de "Nieuwe Overheid" een duurzaam veranderingsproces tot stand te brengen. Bedoeling van dit veranderingsproces is een betaalbaar en klantgericht overheidsapparaat dat duidelijke voordelen biedt voor de gemeenschap.

Kerntaken van deze nieuwe landsoverheid zijn:

1. Algemeen beleid
2. Wetgeving
3. Medeverantwoordelijkheid voor Koninkrijkstaken
4. Rechtshandhaving
5. Toezicht

2. Enige activiteiten van de Directie Arbeidszaken in 2005

De Directie Arbeidszaken heeft van 24 t/m 27 januari 2005 in samenwerking met het Nederlandse Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een seminar georganiseerd voor de eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba. Doel van dit seminar was om te komen tot een grotere kennis van het functioneren van internationale organisaties, bewustwording van het belang van internationale normen op dit gebied en een verbeterde naleving door onze landen hiervan.

Ingaande 17 maart 2005 is de Directie Arbeidszaken verhuist naar een ander gebouw.

In het kader van de tussen Nederland en de Nederlandse Antillen overeengekomen samenwerkingsprogramma werden vanuit het Nederlandse Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid twee technische bijstanders aangetrokken: Dhr. mr. W. Van de Ree en dhr. dr. M. Rojer

Dhr. mr. W. Van de Ree werd voor 11 maanden aangetrokken. Doel van zijn project was o.a. het uitbreiden van tripartiet overleg over onderwerpen op het beleidsterrein van arbeid, helpen ontwerpen en opzetten van een gemende tripartiete commissie voor het beoordelen van ontslagaanvragen, het uitbreiden van de landsverordening op de ketenaansprakelijkheid, en het opstellen van een voorstel voor invoering van een meer preferent schuld-eiserschap van werknemers in geval van faillissement. Dit alles in nauwe samenwerking met beleidsmedewerkers van de Directie Arbeidszaken met het doel het kennisniveau van de lokale medewerkers op deze terreinen te vergroten alsmede hun inzicht in het beleidsproces in het algemeen.

De opdracht van dr. Rojer was om samen met een counterpart van dirAZ een concept wet algemeen verbindend verklaren van bepalingen van collectieve arbeidsovereenkomsten op te stellen waarbij er naar gestreefd wordt zoveel mogelijk aansluiting te vinden bij de normen van de ILO zoals neergelegd in Conventies en Recommendations.

In verband met bovenvermelde projecten werden er verschillende dienstreezen gemaakt naar de diverse eilanden van de Nederlandse Antillen.

Van 1 t/m 11 juni 2005 werd de 93^e zitting van de International Labour Conference te Geneve gehouden. De conferentie werd bijgewoond door een overheidsvertegenwoordiger, een werknemersvertegenwoordiger en een werkgeversvertegenwoordiger. De ILO conferentie is het meest belangrijke internationale tripartiete forum op het terrein van arbeid en sociale aangelegenheden.

Enige agendapunten van de ILO Conferentie in 2005 waren:

- follow-up van de IAO declaraties inzake fundamentele principes en het recht op werk (vakbondsrechten)
- informatie en rapporten over toepassing van verdragen en aanbevelingen
- veiligheid en gezondheid op het werk
- werk in de visserij sector
- bevorderen van jeugdwerkgelegenheid gebaseerd op een integrale benadering

In het kader van het verdedigen van het Antilliaanse regeringsstandpunt inzake het Europees Sociaal Handvest heeft een medewerker van de Directie Arbeidszaken in de periode van 10 oktober tot 7 november 2005 een bezoek gebracht aan de Raad van Europa in Straatsburg. Aansluitend hierop liep deze medewerker stage bij de afdeling Internationale Zaken van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in Den Haag.

Het Committee of Experts van het Europees Sociaal Handvest (ESH) heeft geconcludeerd dat de Nederlandse Antillen haar verplichtingen in het kader van artikel 16 van het ESH voor wat betreft de economische bescherming van het gezin niet nakomt. Hierdoor is op voorstel van dirAZ de Regering in 2004 overgegaan tot instelling van een commissie die een studie zal verrichten naar de mogelijkheid van invoering van een algemeen systeem van kindertoelagen in ons land.

Taakstelling van de commissie is: het beschrijven van de huidige en de gewenste situatie in de Nederlandse Antillen ten aanzien van de financiële ondersteuning van gezinnen met kinderen, het aangegeven van mogelijke wegen om de gewenste situatie te bereiken, het aangeven van de geschatte financiële consequenties van de voorstellen alsmede het doen van voorstellen voor het dekken van de kosten die het voorgestelde systeem met zich meebrengt. Door verschillende oorzaken is het werk van de commissie in 2005 na 5 bijeenkomsten tijdelijk opgeschort.

De Directie Arbeidszaken onderhoudt een website die ondermeer bedoeld is voor Antillianen die in het buitenland wonen en die naar de Antillen terug willen keren. Voor dat doel wordt een vacaturebank bijgehouden. Tevens staan er op de website voorlichtingsfolders en doorlopende wetteksten van onze Arbeidswetgeving. De website kan bekeken worden op www.diraz.an.

Ook in 2005 hebben zowel het waarnemend hoofd van dirAZ Bonaire als het Hoofd van de afd. St.Maarten werkbezoeken gebracht aan dirAZ Curaçao.

Ter vervulling van 3 vacatures voor beleidsmedewerkers en P&O functionaris is het team van op 27 augustus en 1 september 2005 versterkt met 2 beleidsmedewerkers. Ingaande 1 oktober is ook de nieuwe P&O functionaris met haar werkzaamheden aangevangen. De P&O functionaris verricht werkzaamheden voor het Ministerie van Economische- en Arbeidszaken.

In augustus 2005 is de Directie Arbeidszaken gestart met het project Kosteloze Rechtskundige Bijstand(KRB). Doel van dit project is om een onderzoek in te stellen naar het functioneren van de huidige KRB teneinde te komen met een uitvoerings cq controlesysteem voor de KRB dat op alle drie eilandgebieden gelijk is, en dat tevens relevante management informatie biedt.

In oktober 2005 is de Directie Arbeidszaken begonnen met het schrijven van een beleidsnota waarin de bevordering van de arbeidsparticipatie van mensen met een handicap centraal staat. In de beleidsnota worden de bevindingen van binnenlandse en buitenlandse onderzoeksrapporten en gesprekken met relevante instanties gebruikt voor de huidige situatie in de Nederlandse Antillen.

Met betrekking tot de problematiek ten aanzien van arbeidsparticipatie van personen met een handicap zijn de oorzaken en de sociaal-psychologische en sociaal-economische gevolgen voor personen met een handicap, werkgevers en maatschappij uiteengezet. Vervolgens is de aandacht gericht op de bestaande problematiek in de Nederlandse Antillen aan de hand van een aantal statistische gegevens die relevant zijn voor de arbeidsparticipatie van personen met een handicap. Het uiteindelijke beleid zal worden vormgegeven door een voorstel om een aantal maatregelen tot stand te brengen, uit te voeren door overheidsinstanties, werkgevers en belangenorganisaties, gericht op mensen met een handicap, teneinde een grotere arbeidsparticipatie van mensen met een handicap te bewerkstelligen.

In het kader van de Sociale Vormingsplicht heeft de Directie Arbeidszaken een opdracht gekregen om een banenplan te ontwerpen gericht op arbeids- en stageplaatsen voor deelnemers en uitstromers van de sociale vormingsplicht.

Om een beter inzicht te krijgen in de CAO ontwikkelingen op de Nederlandse Antillen en het ter beschikking stellen van deze informatie aan de cliënt is in 2005 besloten een permanent CAO onderzoek (PCO) op te zetten. Het doel is het ontwerpen en bijhouden van een database met relevante informatie van alle geldende CAO's. Deze informatie wordt via de website www.diraz.an ter beschikking gesteld aan de gemeenschap en is in principe bedoeld om een beter inzicht te krijgen in de CAO ontwikkelingen op de Nederlandse Antillen voor CAO onderhandelaars, vakbondsleden en P&O medewerkers.

Middels arbeidswetgeving is de relatie tussen werkgever en werknemer wettelijk geregeld. Dit betekent dat partijen zich dienen te houden aan hetgeen de wetten voorschrijven. In de praktijk constateren we vaak tekortkomingen in de kennis van deze wetgeving, hetgeen vaak leidt tot schending van de wet, met alle ongewenste gevolgen van dien. Om die reden werden er eind november 2005 twee informatieve bijeenkomsten georganiseerd. Doel hiervan was de interesse in de arbeidswetgeving te bevorderen en bij te dragen aan de kennis en naleving hiervan.

Medewerkers van de Directie Arbeidszaken hebben in het najaar van 2005 een cursus Papiaments gekregen. Deze werd gegeven door mevrouw Jaqueline Cras. De cursus was speciaal gericht op het geschreven Papiaments. Voornaamste doelstelling was om genoeg taalkundig materiaal te verschaffen om het Papiaments zo correct mogelijk te schrijven en het stimuleren van een goed gebruik van de taal. Alle medewerkers hebben de cursus met succes afgerond.

In het najaar van 2005 werd een Cultuurcommissie binnen de Directie Arbeidszaken ingesteld die tot taak kreeg om een voorstel te doen voor wenselijke ontwikkelingen en noodzakelijke in- spanningen om de organisatiecultuur te beïnvloeden. Als eerste werd er aandacht besteed aan de interne organisatie van de Directie Arbeidszaken. Het uiteindelijk product werd het Handboek IO die beknopt regelingen t.b.v. het intern functioneren van de Directie Arbeidszaken bevat en het karakter van een intern huishoudelijk reglement draagt. Dit handboek is ondergeschikt aan de Landsverordening Materieel Ambtenarenrecht (P.B. 1964 no. 159 zoals gewijzigd) en richtlijnen van de Landsoverheid

3. Personeel en Organisatie (P&O)

Bedrijfsvoering

Het jaar 2005 was een jaar van verandering. Er werd serieus werk gemaakt van personeelsbeleid en er werd een nieuwe impuls gegeven aan de organisatieontwikkeling. Maar er zijn natuurlijk ook punten van zorg, waaronder de vergrijzing van het personeelsbestand. Mede naar aanleiding van dit verslag zullen maatregelen worden voorbereid. Onderdeel daarvan zal steeds zijn een heldere verantwoording van het gevoerde beleid.

Personeel & Organisatie is ondergebracht in het Ondersteuningsbureau dat zowel de Directie Arbeidszaken als de Directie Economische zaken ondersteunt met de vormgeving en uitvoering van het personeelsbeleid. Het ondersteuningsbureau heeft een coördinator en ressorteert onder de directeuren van de twee directies. Het Ondersteuningsbureau is een organisatie-eenheid die zich richt op het leveren van diensten op het gebied van personele, secretariële, financiële, ICT- en andere stafondersteunende taken betreffende de bewindspersonen en de tot het Ministerie van Economische- en Arbeidszaken behorende directies.

Vooralsnog is het ondersteuningsbureau niet volledig ingevuld daar personeel van ijkwezen en invoervergunningen van de Directie Economische Zaken ook zijn ondergebracht in het ondersteuningsbureau. De P&O functionaris en de directie secretaresse van de Directie Arbeidszaken verrichten werkzaamheden in het ondersteuningsbureau ten behoeve van de Directie Arbeidszaken. De financieel medewerker van het Ondersteuningsbureau verricht ook anderhalve dag per week werkzaamheden ten behoeve van de Directie Arbeidszaken. Naast adviserende taken naar de Directies toe worden ook uitvoerende werkzaamheden op het gebied van rechtspositie, personeelsbeheer en personeelszorg uitgevoerd door het ondersteuningsbureau.

Tabel 1. Personeelsbestand van de Directie Arbeidszaken 2000 t/m 2005.

bezetting per 31 december 2005

Jaar	Curaçao	Sectie uitvoering	Ondersteunings-Bureau	Bonaire	St. Maarten	Totaal
2000	52			8	8	68
2001	33			6	8	47
2002	6		1	4	8	19
2003	6		2	3	8	19
2004	6	6	3	2	8	25
2005	8	6	3	4	8	29

Aantal functies Directie Arbeidszaken Curaçao

- 1 Directeur
- 1 senior beleidsmedewerker
- 3 beleidsmedewerkers
- 2 junior beleidsmedewerker
- 1 assistent beleidsmedewerker

Sectie Uitvoering:

- 2 Coördinator
- 4 Controleurs

Ondersteuningsbureau:

- 1 P&O Consulent (0,6 FTE)
- 1 directie secretaresse
- 1 financieel medewerker(0.3 FTE)

Medewerkers zijn aangesteld om bij te dragen aan de producten en diensten van de Directie Arbeidszaken. Zij moeten daarvoor voldoen aan bepaalde functie-eisen. De volgende tabel geeft een overzicht van salariëring en de gemiddelde leeftijd van het personeelsbestand. Salarisschalen bij de landsoverheid lopen van 1 tot en met 17.

Tabel 2. Overzicht salariëring en de gemiddelde leeftijd.

Onderdeel	Salarisschalen			Gemiddelde leeftijd	
	≤ 5	6-9	≥ 10	2004	2005
Afdeling Bonaire	1	3		48	49
Directie Curaçao		4	4	45	42
Afdeling St. Maarten	1	6	1	48	49
Sectie Uitvoering Curacao		5	1	51	52
Ondersteuningsbureau		2	1	44	47
Totaal	2	20	7	47	47

Personeelskosten

Het functioneren van een dienstverlenende organisatie als de Directie Arbeidszaken is sterk afhankelijk van haar personeel. De personeelskosten van zo'n f. 1263.300 maken nagenoeg 50% uit van de exploitatiekosten van de Directie. Is de begrote formatie voldoende geweest en zo niet, op welke manier zou de onderbezetting opgelost kunnen worden? Is er extern personeel ingehuurd, heeft men medewerkers laten overwerken of heeft de onderbezetting ertoe geleid dat bepaalde werkzaamheden moesten worden uitgesteld?

Personeelsbeleid

De regering streeft naar een effectief en efficiënt overheidsapparaat. De realisering van dit doel is afhankelijk van een modern integraal personeelsbeleid dat erop gericht is dat personeelsleden op een positieve manier worden gestimuleerd in de uitoefening van hun werkzaamheden en de ontwikkeling van hun kwaliteiten. Door middel van het ingevoerde beoordelingssysteem zal het mogelijk zijn om enige randvoorwaarden te realiseren om die doelstelling te bereiken, zoals beloning naar prestatie en de juiste man/vrouw op de juiste plaats.

Medio 2003 is de Directie Arbeidszaken, gelet op de doelstelling van het ingevoerde beoordelingssysteem, begonnen met het houden van functioneringsgesprekken met het personeel. In oktober 2004 werden de eerste beoordelingsgesprekken gevoerd, in 2005 is men hiermee verder gegaan. Daarnaast wordt gewerkt aan het beschrijven en waarderen van de verschillende functies. Het Land heeft gekozen voor het systeem Fuwant. Dit systeem is de Antilliaanse variant van het systeem Fuwasys, dat binnen de Nederlandse overheid gebruikt wordt voor het beschrijven en waarderen van functies. Tot het moment van opstellen van dit verslag zijn helaas nog geen definitieve functie beschrijvingen voor de Directie Arbeidszaken beschikbaar.

Functionering- en beoordelingsgesprekken.

Het jaarlijkse functioneringsgesprek is bedoeld om in alle rust terug te kijken op de afgelopen periode en op grond daarvan afspraken te maken voor de toekomst. Naast regelmatige werkbesprekingen zijn deze gesprekken heel belangrijk voor zowel leidinggevende als medewerker. Wederzijds wordt feedback gegeven en kunnen lessen worden getrokken voor de toekomst.

Belangrijk zijn ook goede arbeidsomstandigheden. Al jaren kampt de Directie Arbeidszaken met zeer oud kantoormeubilair. Het is de Directie gelukt om in 2005 enig nieuw kantoormeubilair aan te schaffen. Alle medewerkers beschikken thans over een ergonomisch verantwoord bureau en bureaustoel. Ook is het de Directie gelukt om ter vervanging van oude computers 5 nieuwe computers voor het jaar 2005 aan te schaffen.

Tabel 3. Totale kosten gratificaties in 2004 en 2005.

Onderdeel	2004	2005
Totaal	3750	6000

Gratificaties (beoordelingspremies).

Voor wat betreft de verstrekte premies valt op, dat het accent bij zowel mannen als vrouwen, op de middengroep ligt. Het totaal aantal premies was in 2005 vrijwel het dubbele van 2004 (6000 tegen 3750 in 2004).

4. Uitvoerende diensten

De Directie Arbeidszaken heeft in 2003 alle uitvoerende diensten samengevoegd in één afdeling waar zowel klachten, ontslagzaken, arbeidsinspecties en Kosteloze Rechtskundige Bijstand worden behandeld. Deze interne organisatie loopt in 2005 door.

De klachten die binnen komen hebben betrekking op de naleving van de diverse wettelijke regelingen op arbeidsrechtelijk gebied. De afdeling bemiddelt in de voorkomende arbeidsgeschillen.

Tabel 4. Behandelde klachten naar aard, Curaçao 2000 – 2005.

Aard Klachten	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Arbeidsvoorwaarden	671				371	185
Vakantieregeling	19				17	20
Minimumloon	6				4	21
Cessantia	3				4	11
Overige klachten	80				31	43
ontslagwet						175
Totale Klachten	779	207	167	398	427	455

Toelichting:

De tabel geeft voor de jaren 2000-2005 de behandelde klachten weer naar onderwerp waarop de klacht betrekking heeft; arbeidsvoorwaarden (zoals neergelegd in het Burgerlijk Wetboek en de Arbeidsregeling 2000), de vakantieregeling, de landsverordening minimumlonen, de cessantia- landsverordening en overige klachten die niet direct op een van de bovengenoemde regelingen betrekking hebben. Voor de jaren 2001 t/m 2003 is deze onderverdeling helaas niet beschikbaar, daar het aantal personeelsleden dat voor deze taak beschikbaar was sterk is afgenomen. De cijfers over 2001 tot en met 2004 betreffen alleen die gevallen waarbij een klachtenrapport werd opgemaakt. Dit geeft eigenlijk een vertekend beeld van het totaal der klachten die behandeld werden daar deze de telefonisch afgehandelde klachten niet bevatten. In 2004 is men wederom gestart om de behandelde klachten naar onderwerp te rangschikken.

Naast klachten beoordeelt de afdeling verzoeken om kosteloze rechtskundige bijstand en verstrekt zij kaarten rechtgevend op kosteloze rechtsbijstand aan personen die daartoe gerechtigd zijn. De wettelijke regeling inzake de K.R.B. is vastgelegd in het Landsbesluit Kosteloze Rechtskundige Bijstand, P.B. 1959, nr. 198. De regeling voorziet in het verlenen van K.R.B. aan min- en onvermogen voor bijvoorbeeld een arbeidsgeschil of echtscheiding.

Tabel 5. Toegekende verzoeken om Kosteloze Rechtskundige Bijstand naar zaak over de jaren 2001 t/m 2005 Curaçao.

Zaak	2001	2002	2003	2004	2005
Echtscheiding	140	105	117	104	132
Arbeidsgeschil	58	59	85	48	56
Bewijs van Onvermogen en Civiele Zaak	108	135	239	176	200
Totaal	306	299	441	328	388

Toelichting:

Het aantal toegekende verzoeken om KRB toont een verhoging van 60 KRB gevallen in het jaar 2005 ten opzichte van 2004. Dit is een stijging van 18.3% procent. Alle categorieën tonen ten opzichte van het jaar 2004 een stijging.

De toevoegingen in strafzaken geschieden niet door de Directie Arbeidszaken maar door de commissie strafzaken.

5. Ontslagzaken

Deze werkzaamheden zijn gebaseerd op de bepalingen van de Landsverordening beëindiging arbeidsovereenkomsten (P.B. 1972, no.111) en enige artikelen van het Burgerlijk Wetboek. De Landsverordening beëindiging arbeidsovereenkomsten werd in 2000 gewijzigd. Er werd een nieuw artikel ingevoegd luidende: "op schriftelijk verzoek van het Bestuurscollege van het betreffende Eilandgebied worden bedrijfstakken aangewezen ten aanzien waarvan voor de beëindiging van de binnen die bedrijfstak aangegane arbeidsovereenkomsten de artikelen 3 en 4 van deze landsverordening al dan niet voor een bepaalde tijd niet van toepassing zijn".

In 2000 werd het merendeel van de bedrijfstakken in Curaçao op grond hiervan uitgezonderd van de werking van de ontslagwet. Als gevolg hiervan daalde het aantal ontslagaanvragen vooral in 2001 aanzienlijk. Op 23 augustus 2003 werden deze uitzonderingen weer ingetrokken.

De gang van zaken bij het verwerken van ontslagverzoeken van werkgevers is als volgt: De werkgever stuurt de ontslagaanvraag naar de Directie Arbeidszaken, alwaar nagegaan wordt wat de reden voor de ontslagaanvraag is. Vervolgens wordt de werknemer in de gelegenheid gesteld om verweer te voeren tegen het ontslag of de ontslagreden. Daarna wordt werkgever in de gelegenheid gesteld voor "t voeren van dupliek. In de meeste gevallen wordt hierna door de ontslagambtenaar, die de zaak behandelt, contact opgenomen met de werkgever. Deze kan dan commentaar leveren op het verweer van de werknemer (repliek). Van de zijde van de Directie worden tevens bemiddelingspogingen ondernomen. De ontslagambtenaar maakt vervolgens een rapport op van zijn bevindingen.

Dit rapport wordt samen met het verzoek en desbetreffende commentaren/reacties van partijen naar de Ontslagcommissie gestuurd. Deze commissie bestaat uit vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers en heeft een onafhankelijke voorzitter. De commissie brengt op grond van het verzoek en de overige stukken advies uit, die niet bindend zijn gebleven, aan de Directeur van de Directie Arbeidszaken. Deze kan hetzij een ontslagvergunning verlenen dan wel weigeren. Beide partijen worden tenslotte door middel van een beschikking van het besluit van de Directeur in kennis gesteld. Thans is de gehele procedure aan een maximumtermijn van 6 weken gebonden.

Personeel

Vanaf 2003 zijn alle controleurs allround controleurs geworden, dit houdt in dat zij zowel ontslagaanvragen als klachten behandelen. Er waren in 2004 vier medewerkers voor deze werkzaamheden. In verband met drukke werkzaamheden op de afdeling in het jaar 2005 heeft de Directie Arbeidszaken hulp gekregen van een gepensioneerde. Deze heeft een contract aangeboden gekregen voor één jaar.

Vanaf 23 augustus 2003 geldt in Curaçao de ontslagwet weer voor alle bedrijfstakken. De uitzonderingen die op 12 september 2000 voor een dertiental bedrijfstakken en bedrijfsgroepen waren ingevoerd en die met zich mee brachten dat voor individuele ontslagen geen goedkeuring van de Directeur van de Directie Arbeidszaken meer hoefde te worden aangevraagd, zijn hiermee komen te vervallen.

Tabel 6. Ontslagaanvragen naar verzoekende bedrijven, betrokken werknemers en behandelingsresultaat op Curaçao 2001 – 2005.

Jaar	Aantal ontslagverzoeken	aantal werknemers betrokken bij de ontslag verzoeken	Behandelingsresultaat			
			toege- wezen	afgewe- zen	wederzijds goedvinden	ingetrokken
2001	28	42	29	1	7	5
2002	24	147	133	0	10	4
2003	64	310	187	73	18	32
2004	118	381	200	49	57	75
2005	108	476	314	21	72	69

Toelichting:

De eerste kolom geeft de achtereenvolgende jaren aan. In de tweede kolom wordt het aantal bedrijven aangegeven dat een ontslagverzoek heeft ingediend. De derde kolom geeft het totaal aantal voor ontslag opgevoerde werknemers.

De overige kolommen vermelden het resultaat van het ontslagverzoek: het aantal werknemers waarvoor een ontslagverzoek is toegewezen dan wel afgewezen, het aantal waarbij partijen het met elkaar eens zijn geworden over de beëindiging van de arbeidsovereenkomst en het aantal werknemers waarvan in een later stadium het ontslagverzoek is ingetrokken, en waarvan het dienstverband is voortgezet dan wel beëindigd.

Uit de cijfers is duidelijk te zien dat in 2003 de ontslagwet in Curaçao weer voor alle bedrijfstakken gold. Het aantal ontslagaanvragen is hoger dan in de twee voorafgaande jaren. Naast ontslagverzoeken werden er ook oordelen gegeven over afvloeiingsplannen voor bedrijven die (tijdelijk) niet onder de werking van de ontslagwet vielen. Dit betrof alleen gevallen van z.g. massaal ontslag. In 2005 daalt het aantal ontslagverzoeken, maar deze betreffen echter meer werknemers. Vooral het aantal toegewezen verzoeken is fors toegenomen.

6. Arbeidsinspectie

In augustus 2000 is de Arbeidsregeling 2000 tot stand gekomen. De Arbeidsregeling 2000 bevat regels ten aanzien van: werktijden, rusttijden en werkroosters, maximale arbeidsduur, overwerk, nachtdienst, stand-by dienst, werken op rustdagen, zondagen en feestdagen.

Taken van de arbeidsinspectie.

De arbeidsinspectie controleert de volgende landsverordeningen op naleving:

- Landsverordening Minimumlonen (P.B. 1972, nr. 110, zoals gewijzigd);
- de Arbeidsregeling 2000; (P.B. 2000 nr. 67)
- de Vakantieregeling 1949, (P.B. 1949, nr. 17).

De werkzaamheden van de afdeling arbeidsinspectie behelzen voorts:

- het verzamelen van gegevens inzake de minimumlonen;
- het verzamelen van gegevens met betrekking tot arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden;
- het administratief verwerken van overtredingen (versturen van waarschuwingsbrieven) en tevens zorgdragen voor nadere inspectie;
- het goedkeuren van arbeidstijden (roosters)

Personeel van de Arbeidsinspectie

Door het afslankingsbeleid van de Nieuwe Overheid waarbij veel ambtenaren met wachtgeld zijn gestuurd werden er in 2002 en 2003 amper controles uitgevoerd betreffende naleving van de arbeidswetgeving. In 2003 zijn alle controleurs allround controleurs geworden. Een aparte afdeling arbeidsinspectie bestaat niet meer. Incidenteel werden er op aanvraag controles uitgevoerd, veelal in supermarkten en schoonmaakbedrijven. De klachten betroffen voornamelijk minimumloon, lange arbeidsuren, overwerkvergoeding, betaling ziekte dagen, geen rustdagen etc. Het betrof ongeveer 447 werknemers in 2004. In 2005 werden 11 bedrijven gecontroleerd die samen 682 werknemers hadden.

Tabel 7. Aantal inspectiebezoeken op Curaçao 2000 – 2005.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Bezochte bedrijven	1250	50			7	11

7. Veiligheidsinspectie

Taken van de Veiligheidsinspectie

De Veiligheidsinspectie op Curaçao heeft tot taak toezicht te houden op de naleving van de Veiligheidslandsverordening 1958 (P.B. 1958 no. 14) en de Veiligheidsbesluiten I (P.B. 1955 no. 102), II (P.B. 1958, no. 162) en III (P.B. 1963, no. 140). Voor het uitvoeren hiervan, is de afdeling Veiligheidsinspectie in het jaar 2004 onderverdeeld in twee units te weten de unit Handhaving en Naleving en de unit Wet en Regelgeving, Beleid en Speciale Opdrachten.

1.1. Unit Handhaving en Naleving

De taken van de unit Handhaving en Naleving vallen uiteen in de volgende facetten:

- a. Het inspecteren van bedrijven op de naleving van de wettelijke bepalingen aangaande veiligheid- en arbeidshygiëne.
- b. Het verrichten van onderzoek naar de toedracht c.q. mogelijke oorzaken van bedrijfsongevallen alsmede het geven van richtlijnen ter voorkoming hiervan.
- c. Het verrichten van onderzoek naar de technische en hygiënische toestand in het arbeidsgebeuren.
- d. Het controleren van hulp apparaten, veiligheidsmiddelen, gebruikte materialen, transportmiddelen etc.
Hieronder vallen: het keuren van gasreservoirs, toebehoren en drukvaten en het afgeven van certificaten voor hijstoestellen;
- e. het zonodig verbaliseren van ondernemingen bij overtreding van de veiligheidvoorschriften.

1.2. Unit Wet en Regelgeving, Beleid en Speciale Opdrachten

- a. Het verstrekken van inlichtingen aan werkgevers en werknemers betreffende de toepassing van veiligheidvoorschriften.
- b. Het uitbrengen van adviezen aan het Bestuurscollege van de betreffende Eilandgebieden omtrent bouwvergunningen, hindervergunningen en arbeidsveiligheidsaangelegenheden.
- c. Het verrichten van onderzoek ten behoeve van het verstrekken van toestemming (middels eilandsbesluiten) voor het plaatsen en in gebruik nemen van gas en gasolie reservoirs.
- d. Het verlenen van goedkeuring voor sloopwerkzaamheden van verdiepingsgebouwen.
- e. Het verrichten van onderzoek ten behoeve van het verlenen van ontheffingen van de diverse artikelen van de veiligheid eilandverordening;
- f. Het adviseren van de Centrale Overheid omtrent nieuw te nemen veiligheidsmaatregelen.

Toelichting taken veiligheidsinspectie

De Veiligheidsinspectie houdt zich voornamelijk bezig met routinematige inspectie controles, klachtenonderzoek, ongevallenonderzoek, controle gasflessen en installatie ten behoeve van gas vergunningen, hercontroles, onderzoek bij het uitbrengen van adviezen aan het Bestuurscollege omtrent bouw- en hindervergunningen en diverse andere werkzaamheden.

Ook verzorgt de inspectie voorlichting ten behoeve van het personeel van bedrijven in de diverse sectoren ter verruiming van kennis met betrekking tot veiligheidsvoorschriften en arbeidshygiëne bij zowel leiding als medewerkers van bedrijven.

Overdracht Arbeidsveiligheidsinspectie aan het Eilandgebied Curaçao.

Op grond van de Overdrachtslandsverordening XVI (P.B. 1975, no. 267, art. 2), tot stand gekomen in 1975, werd er een aanvang gemaakt met de overdracht van de taken en bevoegdheden van de Arbeidsveiligheidsinspectie aan de eilandgebieden. Dit is in 1976 geschied voor de Bovenwindse Eilanden, in 1983 voor Bonaire en in 2001 voor Curaçao.

De Regering is voornemens een coördinator veiligheidsinspectie aan te trekken. Op dit moment is er onvoldoende zicht op de werkzaamheden van de gedecentraliseerde eilandelijke inspecties. Dit betekent dat de regering niet kan garanderen dat de voorschriften betreffende bedrijfsveiligheid nageleefd worden. Toch is de Centrale Regering verplicht toe te zien op de naleving van voor ons land medegeldige verdragen, zoals ILO conventie 81 – Labour inspection.

Tabel 8. Bedrijfsbezoeken en onderzoeken veiligheidsinspectie, Curaçao.

Aard onderzoek/inspectie	2002	2003	2004
Bezochte bedrijven	2521	3374	1283
Gecontroleerde bedrijven	2178	2228	771
Klachtenonderzoek	755	42	59
Ongevallenonderzoek	24	45	14
Keuring reservoir	65	62	71
Hercontroles	-	895	638
Inspectie op St. Eustatius	-	-	-
Advies Hindervergunning	24	62	65
Voorlichting/instructie	15	35	40
Hindervergunning	24	62	65
Advies inzake verwijderen asbest	-	3	10

Bron: Verslag Veiligheidsinspectie, Dienst voor Arbeidszorg 2003/2004

Ondanks herhaalde verzoeken zijn er over het jaar 2005 geen gegevens binnengekomen

Aantal bij de SVB aangemelde bedrijfsongevallen op Curaçao, 2000 – 2005

De cijfers van bedrijfsongevallen zijn afkomstig van de Sociale Verzekeringsbank (SVB). Er zal in de toekomst een nauwe samenwerking komen tussen de SVB en de veiligheidsinspectie. Elk jaar geeft de SVB een rapport uit met statistieken over bedrijfsongevallen. Het rapport bevat verschillende statistieken o.a. bedrijfsongevallen naar type ongeval, bedrijfsongevallen naar getroffen lichaamsdelen, bedrijfsongevallen naar burgerlijke staat, etc.

Gedurende het jaar 2005 waren er 883 bedrijfsongevallen aangemeld en geregistreerd bij de Sociale Verzekeringsbank te Curaçao. Uit het onderzoek blijkt dat in het jaar 2005, 560 slachtoffers van bedrijfsongevallen van het mannelijk geslacht waren en 323 van het vrouwelijk geslacht. Het percentage vrouwelijke slachtoffers van bedrijfsongevallen neemt de laatste jaren toe, maar blijft achter bij het aandeel van vrouwen in het totaal aantal werkenden.

Tabel 9. Vergelijkingsoverzicht van het geslacht van de werknemers die betrokken waren bij een bedrijfsongeval.

Aantal bedrijfsongevallen per geslacht	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Man	653	637	636	591	580	560
Vrouw	313	224	279	291	341	323
Totaal	966	861	915	882	921	883
Percentage vrouwen	32,4	26,0	30,5	33,0	37,0	36,6

8. Bonaire

Personeel

Het aantal medewerkers werkzaam bij de Directie Arbeidszaken te Bonaire bedroeg in 2005 uit vier personen.

Aantal functies Directie Arbeidszaken Bonaire

1 Waarnemend hoofd

1 Controleur:

1 Arbeidsinspecteur (vanaf 1 september 2005)

1 Werkster/bode/Licht administratieve kracht

Tabel 10. Salarisschalen afd. Bonaire.

Onderdeel	Salarisschalen ≤ 5 6-9	Salarisscha len ≥ 10	Gemiddelde leeftijd 2004	Gemiddelde leeftijd 2005
Afdeling Bonaire	1	3	48	49

Het jaar 2005 was voor de organisatie van de Directie Arbeidszaken in Bonaire redelijk goed. Hoewel de werkster/bode licht administratieve werkzaamheden verricht om de informatie voorziening aan het publiek en op de afdeling zo soepel mogelijk te laten verlopen bestaat er de behoefte om een administratieve kracht. Deze ter ondersteuning van het administratief proces op het departement vooral tijdens vakanties en/of ziekte periodes. Ingaande 10 september heeft de Directie Arbeidszaken afd. Bonaire versterking gekregen van een arbeidsinspecteur.

Klachten, Kosteloze Rechtskundige Bijstand en Ontslag

Tabel 11. Toegekende verzoeken om Kosteloze Rechtskundige Bijstand naar zaak, 2001 - 2005

Zaak	2001	2002	2003	2004	2005
Echtscheiding	30	47	20	32	23
Arbeidsgeschil	18	19	22	29	32
Andere civiele zaak	79	67	75	71	62
Hoger Beroepzaken				16	14
Totaal	132	133	137	148	131

De uitvoering van de Landsverordening Kosteloze Rechtskundige Bijstand voor het jaar 2005 is redelijk te noemen. Er komen zo nu en dan wel klachten binnen, dat sommige advocaten weinig tijd aan hun cliënten besteden. Een andere klacht is dat sommige advocaten geen kantoor op Bonaire hebben, waardoor hun gesprekken en of afspraken in een park moeten geschieden.

Tabel 12. Behandelde klachten naar aard Bonaire.

Aard Klachten	2004	2005
Arbeidsvoorwaarden	42	40
Vakantieregeling	35	40
Minimumloon	38	55
Cessantia	59	40
Overige klachten	13	47
Totale klachten	258	222

Door onvolledige personeelsbezetting is het voor de afdeling Bonaire zeer moeilijk om de arbeidsinspecties uit te voeren. Hierdoor waren er geen bedrijfsinspecties in 2005.

Er zijn werden 222 klachten geregistreerd, 209 werden door werknemers ingediend en 13 door werkgevers, 45 klachten werden persoonlijk op kantoor afgehandeld terwijl er ook veel informatie telefonisch werd verstrekt.

Ontslagaanvragen

In 2005 zijn er in totaal 3 ontslag aanvragen ingediend voor 4 werknemers. Toestemming werd verleend aan 1 bedrijf voor een totaal van 1 werknemer; geen toestemming tot ontslag aan 1 bedrijf met 1 werknemer; 1 bedrijf heeft zijn aanvraag ingetrokken voor 2 werknemers. Het aantal ontslagvergunning was daarmee in 2005 historisch laag.

Tabel 13. Ontslagaanvragen 2002 – 2005.

Jaar	Aantal ontslagverzoeken	aantal werknemers betrokken bij ontslagverzoeken	toestemming verleend	toestemming geweigerd	wederzijds akkoord / ontslag ingetrokken
2002	16	25	6	6	13
2003	10	22	4	9	9
2004	7	42	28	1	13
2005	3	4	1	1	2

Ontslagcommissie

De ontslagcommissie is inmiddels volledig. Na diverse correspondentie hieromtrent heeft dit na zeven jaar eindelijk geleid tot het afkondigen van het Landsbesluit voor de ontslagcommissie Bonaire in maart 2004. Vergaderingen worden in de vergaderzaal van de Directie Arbeidszaken gehouden en worden door de leden goed bijgewoond.

Conclusies en aanbevelingen

De Directie Arbeidszaken Bonaire kan terug zien op een positief jaar. In februari 2005 werd een uitzendkracht voor een periode van 10 maanden ingehuurd. Met de hulp van deze uitzendkracht is geprobeerd het werkproces optimaal te laten verlopen. Helaas kon nog geen aanvang worden gemaakt met het herinvullen van de inspectietaak.

Aandachtspunten voor het komend jaar:

- het personeelsbestand moet met tenminste een persoon worden uitgebreid.
- upgradering van het personeel
- informatie avonden organiseren voor werkgevers- en werknemersorganisaties

9. St. Maarten

Klachten, Kosteloze Rechtskundige Bijstand en Ontslagaanvragen

De klachten betroffen o.a. arbeidsvoorwaarden, minimumloon, vakantieregeling, cessantia ontslag, overwerk etc. In 2004 is er een stijging te zien van het aantal klachten. Ongeveer 59% van de klachten omtrent bedrijven in de particuliere sector wordt ingediend gedaan door buitenlanders. In 2005 zien we een stijging met 9 procent van het aantal klachten dat is ingediend.

Tabel 14. Behandelde klachten naar aard, St.Maarten 2000 – 2005.

Klachten	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Arbidsvoorwaarden	484	292	252	234	303	321
Minimumloon	25	19	25	27	28	23
Vakantie Regeling	39	20	20	32	25	22
Cessantia	27	9	11	13	53	73
Overige klachten	108	176	113	127	192	185
Arbidsregeling					6	38
Totaal	683	516	421	433	607	662

Het aantal verzoeken om KRB dat de laatste jaren een stijging vertoonde nam in 2004 sterk af maar is in 2005 weer toegenomen en wel met 22 procent.

Tabel 15. Toegekende verzoeken om Kosteloze Rechtskundige Bijstand naar zaak 2000- 2005 St.Maarten.

Zaak	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Echtscheiding	39	47	49	55	36	43
Arbidsgeschiil	83	94	87	108	99	95
Andere civiele zaak	88	116	121	158	91	108
Strafzaak	176	178	239	187	78	125
Totaal	386	435	496	508	304	371

De daling van het aantal ontslagverzoeken in 2003 is zeer opvallend, maar 2004 komt zelfs nog lager uit. In 2005 heeft er een verhoging plaatsgevonden van het aantal ontslagaanvragen. Het aantal toegewezen ontslagvergunning is meer dan verdubbeld in 2005 al ligt het nog altijd ruim onder het niveau van 2001, 2002. Een stijging van 16 procent.

Tabel 16. Ontslagaanvragen van bedrijven op de Bovenwindse Eilanden.

Jaar	aantal werknemers betrokken bij de ontslag verzoeken	Behandelingsresultaat						
		toegevoegen	Afgewezen	wederszijds acc.	ingetrokken	in behandeling	aangehouden	failliet/contract
2001	480	290	55	27	40	52	1	15
2002	391	257	44	54	5	27	4	-
2003	198	95	13	25	14	25	10	16
2004	185	82	19	15	12	52	5	-
2005	215	166	9	32	5	3	-	-

10. St. Eustatius

Veiligheidsinspectie

Alhoewel de veiligheidsinspectie gedecentraliseerd is, bleef het eilandgebied St. Eustatius gebruik maken van de hulp van controleurs van de Centrale Overheid. De laatste inspectie werd in 1999 gedaan. Als gevolg van de financiële beperkingen kan een veiligheidsinspectie alleen plaatsvinden na een ongeluk.

Sinds de decentralisatie van de Veiligheidsinspectie moeten alle eilanden hun eigen veiligheidsinspectie hebben. Het eilandgebied heeft in het verleden twee veiligheidsfunctionarissen aangesteld om samen te werken met de Lands-Veiligheidsinspectie. Deze personen werden geselecteerd op basis van hun opleiding en omdat ze ambtenaar van de Dienst Publieke Werken waren.

De eilandelijke dienst voor arbeid heeft ook tot taak om inspecties uit te voeren met betrekking tot personeel werkzaam in de verschillende bedrijven. Bedrijfscontrole gebeurt volgens de Eilandverordening, die bepaalt dat elk bedrijf een Arbeidsregister moet hebben. Er zijn talloze waarschuwingen uitgereikt aan bedrijven die niet voldoen aan de naleving van de Arbeidswetgeving. In 2005 is met ondersteuning vanuit St.Maarten weer een inspectie bij alle bedrijven uitgevoerd.

Tabel 17. Aantal geïnspecteerde bedrijven in St. Eustatius.

Minimumloon categorie	Aantal bedrijven	Aantal werknemers	Aantal vrouwen	Aantal mannen
Sector I	38	310	96	214
Sector II	51	79	55	24
Sector III	34	76	49	27
Totaal	123	465	200	265

11. Saba

Een algemene arbeidsinspectie werd in april 2005 uitgevoerd en omvatte alle bedrijven op het eiland. De laatste algemene inspectie werd in 1999 uitgevoerd. Het overgrote deel van de bedrijven is in het bezit van een vergunning en alle buitenlandse arbeiders zijn in het bezit van een werkvergunning. De meeste bedrijven op Saba zijn niet in het bezit van een arbeidslijst en gegevens van werknemers betreft vakantieregistratie en werkschema's zijn niet zichtbaar aanwezig. Misbruik van kortlopende contracten komt op Saba niet voor. Kortlopende contracten worden zelden gebruikt. Een grote meerderheid van de bedrijven op Saba betaalt hun werknemers boven het minimumloon. Van de 182 bedrijven op Saba heeft 85 geen personeel in dienst, zij worden gerund door eigenaren en eventuele familieleden.

Tabel 18. Aantal geïnspecteerde bedrijven in Saba.

	1992	1994	1999	2005
Sector I	9	12	32	86
Sector II	30	30	29	65
Sector III	22	29	23	31
Totaal	61	71	84	182

12. De Landsbemiddelaar

Visie

De door de wetgever vastgestelde visie en missie zijn richtinggevend en bepalend voor het handelen van de Landsbemiddelaar en het Bureau (Ei)Landsbemiddelaar.

- Het Bureau (Ei)landsbemiddelaar is een professionele, integere en klantgerichte organisatie, die voor preventieve en curatieve handhaving van de arbeidsrust en –vrede zorgdraagt binnen de private- en semi-overheidssector op de arbeidsmarkt binnen de Nederlandse Antillen.

Missie

Het bewerkstelligen, bewaken en bevorderen van condities ter handhaving van de arbeidsrust- en arbeidsvrede, door middel van met name:

- Het bevorderen van collectieve onderhandelingen en vrijwillige erkenning als het voorkeursproces om zaken tussen werkgevers en werknemers te regelen;
- Het ontwikkelen van de wetenschap, kunst en praktijk van geschilbeslechting;
- Het bevorderen van gezonde en stabiele arbeidsverhoudingen;
- Het tegengaan of minimaliseren van werkonderbrekingen door het behulpzaam zijn van werkgevers en werknemers in het oplossen van hun meningsverschillen door middel van bemiddeling;
- De ontwikkeling en onderhoud van constructieve gezamenlijke processen teneinde arbeidsverhoudingen, werkzekerheid en organisatie-effectiviteit te ondersteunen.

Het is bij werkgevers en werknemers(organisaties) bekend dat het Instituut van de Landsbemiddelaar door de wetgever is ingesteld om de arbeidsrust en –vrede binnen de private- en semi-overheidssector in de Nederlandse Antillen te bewaken, te handhaven, te bevorderen en te herstellen. Centraal in het functioneren van de Landsbemiddelaar als beheerder van de genoemde rust en vrede is het preventief cq. pro-actief optreden.

Om laatstgenoemde reden onderhoudt de Landsbemiddelaar zeer nauw contact met werkgevers- en werknemersverenigingen. De ontwikkelingen op het gebied van de arbeidsverhoudingen worden zeer nauwkeurig in de gaten gehouden. Hierbij zijn de massamedia van essentieel belang en wordt de relevante berichtgeving nauwlettend gevolgd.

Bevoegdheid en taken

Zolang de volledige decentralisatie van de taken van de Landsbemiddelaar niet heeft plaatsgevonden zal de Landsbemiddelaar op het Eilandgebied Curaçao verantwoordelijk zijn voor de eilandgebieden Curaçao, Bonaire en de Bovenwindse eilanden. Tot 1999 beschikte Bonaire over een plaatsvervangend Landsbemiddelaar. Hierna is er ondanks de gestarte werving geen geschikte kandidaat gevonden, waardoor de Landsbemiddelaar op Curaçao wanneer noodzakelijk Bonaire moet bedienen en zich in daartoe voordoende gevallen naar Bonaire moet begeven.

In de Arbeidsgeschillenlandsverordening 1946 (P.B. 1946 – 119) zoals gewijzigd heeft de wetgever naast de eerdergenoemde hoofddoelen aan de Landsbemiddelaar een aantal autonome bevoegdheden toebedeeld ter realisatie van deze taken. Met name gaat het hier om:

- het bemiddelen in ontstane geschillen over arbeidsaangelegenheden tussen werkgevers en vakbonden;
- het bijstaan van CAO-partijen met alle ten dienste staande middelen tijdens CAO-onderhandelingen;
- het houden van referenda in bedrijven m.b.t. de erkenning van vakbonden ter vertegenwoordiging van werknemers;
- het gevraagd en ongevraagd adviseren van bestuurders omtrent onderwerpen van sociaal-economische aard;
- het verstrekken van adviezen en/of voorlichting aan werkgevers, vakbonden en werknemers aangaande arbeidsaangelegenheden.

Het voorgaande houdt in dat de Landsbemiddelaar ingevolge art. 4A van de onderhavige verordening ambtshalve zijn/haar bemiddeling kan aanbieden, met inachtneming van het bepaalde in de artikelen 5 en 19 van de Arbeidsgeschillenlandsverordening.

Art. 5 bepaalt dat de Landsbemiddelaar zich dient te onthouden van tussenkomst of verdere tussenkomst in een geschil;

- indien hem/haar blijkt dat partijen eigen bemiddelaars hebben, tenzij uit de omstandigheden valt af te leiden, dat deze bemiddelaars niet in het geschil gekend zullen worden of het optreden van deze bemiddelaars niet tot vereffening van het geschil heeft geleid.
- indien hem/haar blijkt, dat het geschil een rechtsgeschil is.
- zolang onderhandelingen, gaande zijn en naar zijn oordeel uit de omstandigheden redelijkerwijs valt af te leiden dat die onderhandelingen tot vereffening van het geschil kunnen leiden.
- hebben de in het eerste lid onder a en b genoemde omstandigheden slechts betrekking op een gedeelte der bij het geschil betrokken werkgevers of werknemers, dan beslist de landsbemiddelaar, naar gelang van omstandigheden, of en in hoeverre hij in het geschil tussenbeide zal komen.

Art. 19 geeft aan dat de Arbeidsgeschillenlandsverordening niet van toepassing is op geschillen tussen personen, die anders dan krachtens arbeidsovereenkomst in dienst zijn van een publiekrechtelijk lichaam, en dat lichaam.

Tabel 19. Activiteiten landsbemiddelaar Curaçao 1990 – december 2005.

Verslag- jaar	Bemidde- ling*	Stakingen		Afgesloten CAO's	Geregistreer- de geldige CAO's	Totaal behandeld		Referen- da	Vrijwillige Erkenning
		Private sector	Publ. Sector			Geschillen	Erkennings- verzoeken		
1990	163	14	10	36	116	15	4		
1991	200	34	6	15	103	13	18		
1992	332	31	28	23	91	25	24		
1993	303	27	12	52	136	16	18		
1994	318	13	20	29	109	17	7		
1995	203	17	15	18	115	11	21		
1996	171	16	12	24	123	19	19		**
1997	262	19	14	26	98	30	14	8	2
1998	238	13	12	21	98	18	15	7	6
1999	169	18	18	23	103	24	11	3	6
2000	246	15	11	14	96	25	1	0	0
2001	240	6	15	29	97	25	5	1	1
2002	266	10	3	15	91	19	9	4	2
2003	318	19	7	21	93	21	8	5	0
2004	130	11	8	14	89	11	6	1	1
2005	210	12	7	15	108	11	13	4	2
Totaal	3769	275	198	375	***	300	193	33	20
Gemid- deld	236	17	12	23	104	19	12	3	2

Bron: Bureau Eilandsbemiddelaar 2005.

* De kolom bemiddeling weergeeft het aantal bemiddelingszittingen dat plaats heeft gehad.

** In 1997 werd begonnen met de uitsplitsing en onderverdeling van erkenningsverzoeken. Een aantal verzoeken leidt tot referenda; in een aantal gevallen erkent de werkgever de vakbond vrijwillig en in een aantal gevallen is er sprake van noch vrijwillige erkenning noch voldoende reden om een referendum te organiseren.

*** Het gaat hier niet om elk jaar allemaal nieuwe cao's, om die reden is er geen totalisering van deze kolom.

Activiteiten Landsbemiddelaar voor de Bovenwindse Eilanden

Gedurende het jaar 2003 werden door de landsbemiddelaar op de Bovenwindse Eilanden 26 geschillen tussen werkgevers en vakvereniging succesvol afgehandeld. Zeven aanvragen om een referendum te houden zijn behandeld en afgerond.

In 2004 werden maar liefst 60 bemiddelingspogingen verricht. Het aantal referenda was gelijk aan 2003. Het aantal vergaderingen in verband met CAO onderhandelingen was met 17 aanzienlijk lager dan in 2003. In 2005 is het aantal bemiddelingspogingen lager dan in 2004 en wel met 4.6%. het aantal referenda is 5% hoger dan in 2004 en het aantal CAO besprekingen is beduidend minder dan in 2004.

Tabel 20. Activiteiten Landsbemiddelaar voor de Bovenwindse Eilanden.

Jaar	Bemiddelingen	Referenda	C.A.O besprekingen
2001		8	68
2002	14	18	39
2003	26	7	72
2004	60	7	17
2005	13	13	7

13. De Antilliaanse arbeidsmarkten

In dit overzicht wordt cijfermatig ingegaan op de situatie op de arbeidsmarkt van de drie qua beroepsbevolking grootste arbeidsmarkten van de Nederlandse Antillen. Alle cijfers zijn gebaseerd op arbeidskrachtenonderzoeken (ako's) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Dit onderzoek wordt jaarlijks gehouden in Curaçao en om het jaar in Sint Maarten en Bonaire. Door slechts ako's te vergelijken worden het conceptuele kader en de meetmethode constant gehouden. Aangezien het ako een steekproefonderzoek is kunnen toevallsafwijkingen wel een rol spelen bij de verschillen tussen de diverse jaren.

Kerncijfers

Tabel 21 geeft een overzicht van bevolking en beroepsbevolking in Curaçao. Daaruit blijkt dat zowel werkende als werkzoekende bevolking toenemen tussen 2002 en 2005. Omdat de werkzoekende bevolking relatief meer stijgt dan de werkende bevolking, stijgt het werkloosheidspercentage in 2005 fors naar 18,2 procent. De participatiegraad geeft aan welk deel van de totale bevolking arbeidsactief is; ook werkzoekenden zijn actief op de arbeidsmarkt. De participatiegraad stijgt licht tussen 2002 en 2005.

Tabel 21. Ontwikkeling in de bevolking en de beroepsbevolking van Curaçao.

		2002	2003	2004	2005
1	Werkend	49056	52137	51474	51343
2	Werkzoekend	9056	9274	9861	11392
3 (1+2)	Beroepsbevolking	58112	61411	61335	62735
4	Totale bevolking	127893	130191	132207	135474
5 (3:4)	Participatiegraad (%)	45.4	47.2	46.4	46.3
6 (2:3)	Werkloosheid (%)	15.6	15.1	16.1	18.2

In Bonaire groeit de werkende bevolking tussen 2002 en 2004 terwijl de werkzoekende bevolking afneemt. Het gevolg is een dalend werkloosheidspercentage. Met 9 procent heeft Bonaire de laagste werkloosheid van de drie grotere eilanden. De participatiegraad is redelijk constant op 49 procent en is 3 procentpunten hoger dan in Curaçao.

Tabel 22. Ontwikkeling in de bevolking en in de beroepsbevolking Bonaire.

		2002	2004
1	Werkend	4334	4661
2	Werkzoekend	571	456
3 (1+2)	Beroepsbevolking	4905	5117
4	Totale bevolking	9928	10432
5 (3:4)	Participatiegraad (%)	49.4	49.1
6 (2:3)	Werkloosheid (%)	11.6	8.9

Tussen 2003 en 2005 stijgt het aantal werkenden in St. Maarten met bijna 2000. Het aantal werkzoekenden neemt met ruim 600 af, zodat het werkloosheidspercentage aanzienlijk afneemt naar 13,4 procent. De participatie in St. Maarten is met 58 procent zeer hoog. Dit wordt waarschijnlijk beïnvloed door het feit dat veel migranten zonder afhankelijke familieleden naar het eiland komen om te werken. St. Maarten heeft veruit het hoogste percentage migranten.

Tabel 23. Ontwikkeling in de bevolking en in de beroepsbevolking St. Maarten

		2003	2005
1	Werkend	16200	18073
2	Werkzoekend	3433	2798
3 (1+2)	Beroepsbevolking	19633	20871
4	Totale bevolking	33317	35910
5 (3:4)	Participatiegraad (%)	58.9	58.1
6 (2:3)	Werkloosheid (%)	17.5	13.4

Tabel 24 toont de kernvariabelen van de arbeidsmarkt per geslacht. Daaruit valt af te leiden dat het aantal werkende vrouwen in Curaçao al twee jaar hoger is dan het aantal werkende mannen. Ook zijn er meer werkzoekende vrouwen dan mannen. Het werkloosheidspercentage onder vrouwen is ook het hoogst, maar de verschillen zijn minder groot dan in het verleden. De participatiegraad van vrouwen is nog wel aanzienlijk lager dan die van mannen; maar ook hier zijn de verschillen de laatste twee jaar minder groot dan voorheen. Het verschil tussen het aantal mannen en vrouwen in de totale bevolking is opvallend.

Tabel 24. Ontwikkeling van de bevolking en de beroepsbevolking naar geslacht Curaçao (institute not incl.).

		2002		2003		2004		2005	
		man	vrouw	man	vrouw	man	vrouw	Man	vrouw
1	Werkend	25206	23850	26606	25530	25283	26192	25316	26027
2	Werkzoekend	4120	4936	4002	5272	4498	5362	5227	6165
3 (1+2)	Beroepsbevolking	29326	28786	30608	30802	29781	31554	30543	32192
4	Totale bevolking	59206	68689	59664	70527	60445	71762	61871	73603
5 (3:4)	Participatiegraad (%)	49.5	41.9	51.3	43.7	49.3	44	49.4	43.7
6 (2:3)	Werkloosheid (%)	14.0	14.1	13.1	17.1	15.1	17.0	17.1	19.2

Op Bonaire zijn dezelfde kenmerken waar te nemen als op Curaçao, zij het dat de verschillen tussen mannen en vrouwen minder groot zijn. Een verschil is dat bij zowel de mannen als de vrouwen het aantal werkzoekenden op Bonaire in de afgelopen twee jaar is gedaald.

Tabel 25. Ontwikkeling van de bevolking en de beroepsbevolking naar geslacht Bonaire.

		2002		2004	
		man	vrouw	man	Vrouw
1	Werkend	2195	2138	2266	2395
2	Werkzoekend	290	281	207	253
3 (1+2)	Beroepsbevolking	2485	2419	2473	2648
4	Totale bevolking	4752	5176	4999	5437
5 (3:4)	Participatiegraad (%)	52.3	46.7	49.5	48.7
6 (2:3)	Werkloosheid (%)	11.7	11.6	8.4	9.6

Zowel bij de mannen als bij de vrouwen is het aantal werkenden op St. Maarten in de periode 2003 – 2005 gestegen met ongeveer 1000. Door een daling in beide categorieën van het aantal werkzoekenden is de beroepsbevolking toegenomen met 1311, nagenoeg gelijkmatig verdeeld over mannen en vrouwen. Voor de werkloosheid betekent dit voor zowel de mannen als de vrouwen een daling van iets meer dan 4 procentpunten.

Tabel 26. Ontwikkeling van de bevolking en de beroepsbevolking naar geslacht St. Maarten.

		2003		2005	
		man	vrouw	man	Vrouw
1	Werkend	8780	7419	9714	8359
2	Werkzoekend	1545	1888	1194	1604
3 (1+2)	Beroepsbevolking	10325	9307	10980	9963
4	Totale bevolking	16203	17114	17303	18607
5 (3:4)	Participatiegraad (%)	63.7	54.4	63.0	53.5
6 (2:3)	Werkloosheid (%)	15.0	20.3	10.9	16.1

Werkenden

Het grootste gedeelte, 41%, van de werkzame bevolking op Curaçao heeft het voortgezet onderwijs 1e fase genoten. Dit percentage is over de afgelopen vier jaren licht gedaald. Het aandeel in de werkzame bevolking dat slechts basisonderwijs heeft genoten is in de afgelopen vier jaar gedaald met circa één procentpunt per jaar. De hogere opleidingen laten als gevolg daarvan een lichte stijging zien.

Tabel 27. Werkzame bevolking naar opleidingsniveau Curaçao.

Relatief	2001	2003	2004	2005
Basisonderwijs	12%	11%	9%	8%
voortgezet onderwijs 1e fase	43%	40%	41%	41%
voortgezet onderwijs 2e fase	26%	27%	28%	29%
hoger onderwijs	16%	18%	19%	20%
Onbekend	3%	3%	4%	2%
TOTAAL	100%	100%	100%	100%

Op Bonaire is in de periode van 2002 tot en met 2004 het percentage van de werkzame bevolking dat slechts basisonderwijs heeft genoten gedaald met 5 procentpunten. Een daling van 4 procentpunten is vastgesteld voor het aandeel van de grootste groep, met het niveau voortgezet onderwijs 1^e fase. Het aandeel dat hoger onderwijs heeft genoten is gelijk gebleven. Een toename van 7 procentpunten is waargenomen voor het aandeel met opleidingsniveau voortgezet onderwijs 2^e fase.

Tabel 28. Werkzame bevolking naar opleidingsniveau Bonaire.

Relatief	2002	2004
Basisonderwijs	13%	8%
voortgezet onderwijs 1e fase	46%	42%
voortgezet onderwijs 2e fase	22%	29%
hoger onderwijs	17%	17%
Onbekend	2%	4%
TOTAAL	100%	100%

Het patroon op St. Maarten lijkt veel op dat van Curaçao, zij het dat het percentage dat alleen basisonderwijs heeft genoten op een veel hoger niveau ligt. De daling in deze groep is echter sterker dan op de andere twee eilanden, waardoor de indruk wordt gewekt dat St. Maarten bezig is met een inhaalslag. Het hoge percentage met slechts basisonderwijs heeft tot gevolg dat het aandeel met voortgezet onderwijs niveau 2 en hoger onderwijs relatief laag is. Maar deze laatste groepen zijn wel aan het groeien. De groei bedroeg in de periode 2003 – 2005 voor beide groepen ongeveer 5 procentpunten. De grootste groep op de arbeidsmarkt is de groep met als niveau voortgezet onderwijs 1^e fase. In de genoemde periode is deze groep ongeveer 10% kleiner geworden. Er is dus sprake van een aanzienlijke verschuiving van lagere naar hogere opleidingen in een zeer korte periode.

Tabel 29. Werkzame bevolking naar opleidingsniveau St. Maarten.

Relatief	2003	2005
Basisonderwijs	21%	15%
voortgezet onderwijs 1e fase	44%	40%
voortgezet onderwijs 2e fase	21%	25%
hoger onderwijs	11%	16%
Onbekend	3%	4%
TOTAAL	100%	100%

De afgelopen vijf jaren laten op Curaçao weinig nieuwe ontwikkelingen zien in de relatie tussen werkzame bevolking en bedrijfstakken. Ongeveer 1 op de 5 werknemers heeft een baan in de handel. Daarna zijn de onroerend goed, verhuur en de overheid, sociale zekerheid de grootste werkgevers. Ontwikkelingen in de toeristen-industrie worden nog niet bevestigd door hogere percentages in de horeca. Er kan worden gesteld dat het percentage werkgelegenheid dat voortkomt uit deze industrie op Curaçao ongeveer de helft is van dat op de andere eilanden. Daarentegen is de werkgelegenheid in de industrie en de financiële dienstverlening op Curaçao ongeveer twee maal zo groot als op de andere eilanden. Dit heeft bij de industrie voornamelijk te maken met de aanwezigheid van de dokmaatschappij en de raffinaderij.

Tabel 30. Werkzame bevolking naar bedrijfstak Curaçao.

Relatief	2001	2002	2003	2004	2005
Landbouw, visserij en mijnbouw	1%	1%	1%	1%	1%
Industrie	9%	8%	8%	8%	7%
Nutsbedrijven	2%	2%	1%	1%	1%
Bouwnijverheid	7%	7%	7%	7%	7%
Handel	18%	18%	19%	19%	19%
Horeca	7%	7%	7%	8%	8%
Transport en opslag	7%	7%	6%	6%	6%
Financiële dienstverlening	7%	7%	6%	7%	7%
Onroerend goed, verhuur	8%	9%	9%	9%	10%
Overheid, sociale zekerheid	9%	9%	9%	9%	10%
Onderwijs	5%	4%	4%	4%	4%
Gezondheidszorg, sociaal werk	9%	9%	8%	9%	8%
Overig	7%	7%	8%	7%	7%
Huishoudingen	4%	5%	5%	5%	5%
TOTAAL	100%	100%	100%	100%	100%

Op Bonaire zijn er in de periode van 2001 tot en met 2004 twee sectoren waarin een verandering van 2 procentpunten heeft plaatsgevonden. Dit zijn de bouwnijverheid (afname) en de gezondheidszorg, sociaal werk (toename). In alle andere sectoren zijn de veranderingen kleiner. De meeste werkgelegenheid is te vinden in de sectoren handel, horeca en overheid en sociale zekerheid, alhoewel het aandeel dat werkzaam is in de handel zo'n 4 procentpunten lager is dan op de andere eilanden. Met betrekking tot de 'bedrijfstak' overheid en sociale zekerheid kan worden gesteld dat het percentage dat hierin werkzaam is ongeveer 5 procentpunten hoger ligt dan op de andere twee eilanden.

Tabel 31. Werkzame bevolking naar bedrijfstak Bonaire.

Relatief	2001	2002	2004
Landbouw, visserij en mijnbouw	2%	2%	2%
Industrie	4%	4%	4%
Nutsbedrijven	2%	1%	1%
Bouwnijverheid	10%	9%	8%
Handel	15%	15%	16%
Horeca	16%	17%	17%
Transport en opslag	7%	7%	7%
Financiële dienstverlening	3%	3%	3%
Onroerend goed, verhuur	7%	7%	6%
Overheid, sociale zekerheid	13%	13%	14%
Onderwijs	4%	4%	4%
Gezondheidszorg, sociaal werk	6%	7%	8%
Overig	8%	7%	7%
Huishoudingen	3%	2%	2%
TOTAAL	100%	100%	100%

Ook op St. Maarten zijn er geen grote ontwikkelingen met betrekking tot de aantallen werknemers in de bedrijfstakken. Sinds 2001 zijn de twee koplopers de handel en de horeca. Het aandeel dat werkzaam is in het onderwijs is ongeveer de helft lager dan op de andere eilanden. Dit geldt nog sterker voor de bedrijfstak 'gezondheidszorg en sociaal werk'.

Tabel 32. Werkzame bevolking naar bedrijfstak St. Maarten.

Relatief	2001	2003	2005
Landbouw, visserij en mijnbouw	1%	1%	1%
Industrie	3%	4%	3%
Nutsbedrijven	2%	2%	2%
Bouwnijverheid	10%	9%	9%
Handel	20%	20%	20%
Horeca	16%	16%	16%
Transport en opslag	9%	9%	8%
Financiële dienstverlening	3%	3%	3%
Onroerend goed, verhuur	9%	9%	9%
Overheid, sociale zekerheid	7%	7%	9%
Onderwijs	3%	2%	2%
Gezondheidszorg, sociaal werk	3%	3%	3%
Overig	10%	11%	10%
Huishoudingen	4%	5%	4%
TOTAAL	100%	100%	100%

Op Curaçao is de verdeling van de werkzame bevolking naar nationaliteit in de periode van 2002 tot en met 2005 nagenoeg constant gebleven. Het aantal houders van een Nederlands paspoort is in deze periode licht gedaald met 3 procentpunten, maar nog steeds veruit de grootste groep. Na de Nederlanders, zijn de Colombianen en de Dominicanen de nationaliteiten die het meest vertegenwoordigd zijn.

Tabel 33. Werkzame bevolking naar nationaliteit Curaçao.

Relatief	2002	2003	2004	2005
Nederlands	89%	86%	86%	86%
Colombiaans	3%	3%	4%	4%
Dominicaans	3%	3%	3%	4%
Guyanees	1%	0%	1%	0%
Haitiaans	1%	2%	2%	1%
Indiaas	1%	0%	0%	0%
Jamaicaans	1%	1%	1%	1%
Portugees	0%	1%	0%	0%
Surinaams	0%	0%	0%	1%
Venezolaans	1%	1%	1%	1%
Anders	1%	1%	1%	1%
TOTAAL	100%	100%	100%	100%

Ook Bonaire kent een redelijk constante nationaliteitsverdeling in de periode 2002 tot en met 2004. Enige aandachtspunten: Het aantal Dominicanen in de werkzame bevolking is gehalveerd. Het percentage Nederlanders ligt circa 3 procentpunten lager dan op Curaçao.

Tabel 34. Werkzame bevolking naar nationaliteit Bonaire

Relatief	2002	2004
Nederlands	82%	83%
Chinees	2%	0%
Colombiaans	4%	4%
Dominicaans	5%	2%
Indiaas	1%	2%
Surinaams	2%	1%
Amerikaans	1%	1%
Venezolaans	2%	2%
Anders	3%	5%
TOTAAL	100%	100%

De verdeling van de nationaliteiten op St. Maarten laat een geheel ander beeld zien. Om te beginnen ligt het aandeel Nederlanders veel lager dan op de andere twee eilanden, op net iets minder dan de helft. Ten tweede zijn er veel meer Jamaicanen, Haïtianen, Guyanezen en Dominicanen dan op de andere twee eilanden. Colombianen zijn juist in veel mindere mate te vinden op St. Maarten. Als de periode 2003 tot en met 2005 nader wordt beschouwd valt verder op dat het aantal Guyanezen bijna is verdubbelt en dat het aantal Dominicanen licht is afgenomen.

Tabel 35. Werkzame bevolking naar nationaliteit St. Maarten.

Relatief	2003	2005
Nederlands	46%	48%
Chinees	0%	1%
Dominicaans	10%	8%
Guyanees	4%	7%
Haitiaans	11%	10%
Indiaas	2%	3%
Jamaicaans	6%	7%
Surinaams	1%	2%
Amerikaans	1%	1%
Engels	1%	1%
Anders	17%	12%
TOTAAL	100%	100%

Op Curaçao zijn twee op de drie werknemers in vaste dienst terwijl één op de tien werkenden eigen ondernemer is en één op de tien in losse dienst is. Deze aantallen zijn in de periode van het onderzoek, van 2002 tot en met 2005, nagenoeg gelijk gebleven.

Tabel 36. Werkenden naar economische positie Curaçao.

Relatief	2002	2003	2004	2005
Werkgever/Kleine zelfstandige	10%	10%	10%	11%
Vaste dienst	64%	63%	64%	65%
Tijdelijke dienst	8%	7%	6%	6%
Losse dienst	12%	13%	13%	11%
Contract	4%	5%	5%	5%
Overig/Onb.	2%	2%	1%	1%
TOTAAL	100%	100%	100%	100%

In de periode van 2002 tot en met 2004 is op Bonaire het aantal mensen in vaste dienst gestegen met 4 procentpunten. Hiertegenover staat een afname van het aandeel in tijdelijke dienst van 6 procentpunten. Worden de cijfers van Bonaire (2004) vergeleken met die van Curaçao (2005) en St. Maarten (2005) dan valt op dat het percentage in vaste dienst, ondanks de recente stijging op Bonaire nog steeds 6 tot 10 procentpunten achterblijft op Curaçao respectievelijk St. Maarten. Een ander verschil is dat het percentage contracten veel hoger ligt op Bonaire, namelijk 5 tot 7 procentpunten.

Tabel 37. Werkenden naar economische positie Bonaire.

Relatief	2002	2004
Werkgever/Kleine zelfstandige	12%	11%
Vaste dienst	55%	59%
Tijdelijke dienst	11%	5%
Losse dienst	9%	11%
Contract	10%	12%
Overig/Onb.	4%	2%
TOTAAL	100%	100%

Uit tabel 38 blijkt dat in de periode van 2003 tot en met 2005 het percentage werknemers in vaste dienst op St. Maarten met 4 procentpunten is toegenomen en uitkomt op 68%. Dit hoge percentage wordt deels gecompenseerd door het lage percentage in 'losse dienst' van slechts 3%.

Tabel 38. Werkenden naar economische positie St. Maarten.

Relatief	2003	2005
Werkgever/Kleine zelfstandige	14%	13%
Vaste dienst	64%	68%
Tijdelijke dienst	9%	8%
Losse dienst	5%	3%
Contract	7%	7%
Overig/Onb.	1%	2%
TOTAAL	100%	100%

In de periode van 2002 tot en met 2005 heeft er op Curaçao een lichte daling plaatsgevonden van het percentage vakbondsleden. Momenteel is minder dan één op de vijf werknemers lid van een vakbond. Deze waarde groeit langzaam toe naar de waarde op Bonaire, zie tabel 40.

Tabel 39. Werkzame bevolking naar vakbondslidmaatschap Curaçao.

Relatief	2002	2003	2004	2005
lid van vakbond	19%	19%	17%	16%
geen lid van vakbond	81%	81%	83%	84%
TOTAAL	100%	100%	100%	100%

Op Bonaire is in de periode van 2002 tot en met 2004 het percentage vakbondslid ongeveer gelijk gebleven. Zie tabel 40.

Tabel 40. Werkzame bevolking naar vakbondslidmaatschap Bonaire.

Relatief	2002	2004
lid van vakbond	13%	14%
geen lid van vakbond	87%	86%
onbekend	0%	0%
TOTAAL	100%	100%

In de periode van 2003 tot en met 2005 is er op St. Maarten geen ontwikkeling met betrekking tot het percentage vakbondsleden. Er kan worden gesteld dat de waarde significant lager ligt dan op de andere twee eilanden.

Tabel 41. Werkzame bevolking naar vakbondslidmaatschap St. Maarten.

Relatief	2003	2005
lid van vakbond	11%	11%
geen lid van vakbond	89%	89%
onbekend	0%	0%
TOTAAL	100%	100%

Uit tabel 42 kan worden opgemaakt dat de inkomensverdeling bij de werkenden op Curaçao over de afgelopen 4 jaren redelijk constant is gebleven. Naast her en der kleine variaties is er een duidelijker afname waar te nemen in de twee laagste inkomenscategorieën. De twee grootste groepen zijn de categorieën 1001 – 1500 en 3001 – 5000 met beide een aandeel van rond de 20%. Vergeleken met de andere twee eilanden kan worden gesteld dat de inkomenscategorieën 1501 – 2000 en 2001 – 2500 op Curaçao beide een kleiner aandeel hebben. Het verschil is per categorie ongeveer 5 procentpunten. Dit verschil wordt ondermeer goedge maakt in de hoogste inkomenscategorie.

Tabel 42. Werkzame bevolking naar inkomenscategorie Curaçao.

Relatief	2002	2003	2004	2005
500 of minder	8%	9%	8%	6%
501 – 1000	17%	16%	16%	13%
1001 – 1500	19%	19%	18%	20%
1501 – 2000	11%	10%	11%	12%
2001 – 2500	8%	8%	9%	8%
2501 – 3000	7%	6%	6%	7%
3001 – 5000	17%	17%	17%	18%
5001 en meer	8%	10%	10%	11%
Onbekend	4%	5%	4%	5%
TOTAAL	100%	100%	100%	100%

Op Bonaire zijn er in de periode 2002 – 2004 een aantal ontwikkelingen geweest. Zo is het aantal werknemers met een inkomen in de twee laagste categorieën gedaald. Dit heeft een toename in de categorieën van 1001 – 2500 tot gevolg. De categorie 3001 – 5000 scoort 5 procentpunten lager dan Curaçao. Ook de categorie 5000 plus is op Bonaire veel minder vaak vertegenwoordigd. Het verschil is 6 procentpunten.

Tabel 43. Werkzame bevolking naar inkomenscategorie Bonaire.

Relatief	2002	2004
500 of minder	10%	7%
501 – 1000	15%	10%
1001 – 1500	20%	22%
1501 – 2000	15%	17%
2001 – 2500	9%	13%
2501 – 3000	7%	8%
3001 – 5000	14%	13%
5001 en meer	5%	5%
Onbekend	5%	4%
TOTAAL	100%	100%

Op St. Maarten is er in de periode 2003 tot en met 2005 bijna een verdubbeling van het percentage werkenden in de categorieën beneden de 1500. De toestroom van 18% tot deze categorieën is te verklaren uit de uitstroom van in totaal 20% uit de drie categorieën daarboven. Vergeleken met de andere twee eilanden echter, is het percentage dat in de twee laagste inkomensgroepen valt nog altijd circa 5 procentpunten lager.

Tabel 44. Werkzame bevolking naar inkomenscategorie St. Maarten.

Relatief	2003	2005
500 of minder		4%
501 – 1000	6%	9%
1001 – 1500	13%	24%
1501 – 2000	24%	17%
2001 – 2500	17%	13%
2501 – 3000	18%	9%
3001 - 5000	14%	15%
5001 en meer	6%	7%
Onbekend	2%	2%
TOTAAL	100%	100%

Werkzoekenden

In deze eerste tabellen aangaande de werkzoekenden worden ter verduidelijking naast de relatieve ook de absolute aantallen vermeld.

In tabel 45 wordt de werkzoekende bevolking op Curaçao onderverdeeld naar werkloosheidsduur. In de periode 2002 tot en met 2005 valt op dat de groep 1 t/m 3 maanden iets kleiner is geworden. Het aandeel van deze groep is daarmee zo'n 10 procentpunten lager dan op de andere eilanden. Hiertegenover staat een stijging in de groep die langer dan 12 maanden werkloos is. Het percentage in deze groep bedraagt in 2005 50%. Dit percentage is 11 procentpunten hoger dan op Bonaire en zelfs 32 procentpunten hoger dan op St. Maarten. Op Curaçao is het probleem van langdurig werklozen de laatste jaren toegenomen en lijkt het zich indringender te manifesteren dan op de andere eilanden.

Tabel 45. Werkzoekende bevolking naar werkloosheidsduur Curaçao.

Absoluut	2002	2003	2004	2005
minder dan 1 maand	432	543	370	492
1 t/m 3 maanden	1537	1272	1274	1499
4 t/m 6 maanden	1055	1006	1381	1267
7 t/m 9 maanden	799	885	660	774
10 t/m 12 maanden	914	966	635	867
langer dan 12 maanden	3713	4054	4665	5683
onbekend	606	547	877	810
TOTAAL	9056	9273	9862	11392
Relatief	2002	2003	2004	2005
minder dan 1 maand	5%	6%	4%	4%
1 t/m 3 maanden	17%	14%	13%	13%
4 t/m 6 maanden	12%	11%	14%	11%
7 t/m 9 maanden	9%	10%	7%	7%
10 t/m 12 maanden	10%	10%	6%	8%
langer dan 12 maanden	41%	44%	47%	50%
onbekend	7%	6%	9%	7%
TOTAAL	100%	100%	100%	100%

Op Bonaire is in de periode van 2002 tot en met 2004 het aandeel dat minder dan 1 maand werkloos is verdubbeld van 4 naar 8%. Dit duidt op een toename van frictie¹ werkloosheid. Verder is er een toename waar te nemen van 5 procentpunten in de groep die langer dan 12 maanden werkloos is. Deze toenames worden overgecompenseerd door de kleiner wordende aantallen in de groepen die 4 tot en met 9 maanden werkloos zijn. Over de genoemde periode is het aantal werkzoekenden dus afgenomen. Gesteld kan worden dat één jaar werkloos zijn een breekpunt lijkt. Een groot gedeelte van de werkzoekenden is voordat het jaar verstreken is alweer aan de slag. Maar voor degenen die niet aan de slag zijn na deze termijn, lijkt het moeilijker om werk te vinden.

¹ Frictiewerkloosheid is de tijdelijke werkloosheid tussen twee banen.

Tabel 46. Werkzoekende bevolking naar werkloosheidsduur Bonaire.

Absoluut	2002	2004
minder dan 1 maand	25	36
1 t/m 3 maanden	109	96
4 t/m 6 maanden	102	61
7 t/m 9 maanden	85	8
10 t/m 12 maanden	31	34
langer dan 12 maanden	197	177
onbekend	23	47
TOTAAL	572	459
Relatief	2002	2004
minder dan 1 maand	4%	8%
1 t/m 3 maanden	19%	21%
4 t/m 6 maanden	18%	13%
7 t/m 9 maanden	15%	2%
10 t/m 12 maanden	5%	7%
langer dan 12 maanden	34%	39%
onbekend	4%	10%
TOTAAL	100%	100%

Uit tabel 47 blijkt dat ook op St. Maarten het aantal nieuwe werklozen fors is gestegen. Vergeleken met de andere twee eilanden ligt dit aantal ongeveer 10 procentpunten hoger. Ook de groep van 1 tot en met 3 maanden laat een stijging zien. Hiertegenover staat een afname van 15 procentpunten van de groep langdurig werkzoekenden. Hiermee is het aandeel dat langer dan 12 maanden werkloos is 32 en 21 procentpunten lager dan op Curaçao respectievelijk Bonaire. St. Maarten lijkt er dus in te slagen de langdurige werkloosheid terug te dringen. In absolute termen is het aantal werkzoekenden in de periode van 2003 tot en met 2005 gedaald.

Tabel 47. Werkzoekende bevolking naar werkloosheidsduur St. Maarten.

Absoluut	2003	2005
minder dan 1 maand	121	438
1 t/m 3 maanden	625	688
4 t/m 6 maanden	559	373
7 t/m 9 maanden	219	163
10 t/m 12 maanden	229	282
langer dan 12 maanden	1144	513
onbekend	535	340
TOTAAL	3432	2797
Relatief	2003	2005
minder dan 1 maand	4%	16%
1 t/m 3 maanden	18%	25%
4 t/m 6 maanden	16%	13%
7 t/m 9 maanden	6%	6%
10 t/m 12 maanden	7%	10%
langer dan 12 maanden	33%	18%
onbekend	16%	12%
TOTAAL	100%	100%

De verdeling van de opleidingsniveaus onder de werkzoekenden op Curaçao, zoals weergegeven in tabel 48, is in de periode van 2003 tot en met 2005 niet onderhevig geweest aan sterke ontwikkelingen. Noemenswaardig is de lichte afname van het aandeel niveau 2, 1^e fase.

Tabel 48. Werkzoekende bevolking naar opleidingsniveau Curaçao.

Relatief	2003	2004	2005
Geen		1%	0%
Basisonderwijs	16%	14%	16%
Niveau 2, 1e fase	58%	58%	54%
Niveau 2, 2e fase	18%	18%	20%
Niveau 3, 1e fase	4%	4%	4%
Niveau 3, 2e fase	1%	1%	1%
Onbekend	4%	5%	5%
TOTAAL	100%	100%	100%

Op Bonaire is door het ontbreken van de juiste meetgegevens de ontwikkeling in de periode 2002 tot en met 2004 niet aan te geven. Als de meest recente gegevens worden vergeleken met die van de andere twee eilanden, dan blijkt dat het aandeel niveau 2, 1^e fase lager ligt (circa 10 procentpunten). Daarentegen ligt het aandeel niveau 3, 1^e fase een 6-tal procentpunten hoger.

Tabel 49. Werkzoekende bevolking naar opleidingsniveau Bonaire.

Relatief	2002	2004
Geen		3%
Basisonderwijs	14%	16%
Niveau 2, 1e fase	65%	44%
Niveau 2, 2e fase	20%	21%
Niveau 3, 1e fase		11%
Niveau 3, 2e fase		0%
Onbekend	1%	5%
TOTAAL	100%	100%

Op St. Maarten is het aantal werkzoekenden met slechts basisonderwijs met circa 33% gedaald in de periode van 2003 tot en met 2005. Deze daling is gecompenseerd met een stijging van ongeveer 33% in de groep niveau 2, 2^e fase.

Tabel 50. Werkzoekende bevolking naar opleidingsniveau St. Maarten.

Relatief	2003	2005
Geen		1%
Basisonderwijs	24%	16%
Niveau 2, 1e fase	51%	55%
Niveau 2, 2e fase	14%	22%
Niveau 3, 1e fase	4%	5%
Niveau 3, 2e fase	1%	0%
Onbekend	6%	2%
TOTAAL	100%	100%

De jeugdwerkloosheid is in de periode van 2002 tot en met 2005 10 procentpunten gestegen op Curaçao. In 2004 ligt de waarde 12 procentpunten hoger dan op Bonaire en in 2005 14 procentpunten hoger dan op St. Maarten. Vooral in de periode van 2004 tot en met 2005 is er op Curaçao een sterke toename (7 procentpunten). Ook in absolute zin is er sprake van een duidelijke toename van het aantal jeugdige werkzoekenden in de periode onder beschouwing. Het is deze groep waarop de sociale vormingsplicht zich richt. Bij een succesvolle uitvoering van dit project dient het aantal jeugdige werklozen de komende jaren af te nemen.

Tabel 51. Jeugdwerkloosheid Curaçao.

15-24	2002	2003	2004	2005
Absoluut	1852	1995	2018	2266
Relatief	34%	34%	37%	44%

Uit tabel 52 blijkt dat er op Bonaire een daling van 7 procentpunten is in de periode van 2002 tot en met 2004. Een gunstige arbeidsmarkt is hier de belangrijkste reden voor.

Tabel 52. Jeugdwerkloosheid Bonaire.

15-24	2002	2004
Absoluut	167	127
Relatief	32%	25%

Op St. Maarten is in de periode van 2003 tot en met 2005 de jeugdwerkloosheid ongeveer constant gebleven.

Tabel 53. Jeugdwerkloosheid St. Maarten.

15-24	2003	2005
Absoluut	639	613
Relatief	32%	30%

Bijlage

*Gecomprimeerd verslag
aangemelde bedrijfsongevallen
Sociale Verzekeringsbank*

2005

Gecomprimeerd verslag van de bij de Sociale Verzekeringsbank van Curaçao in het jaar 2005 aangemelde bedrijfsongevallen.

1. In het jaar 2005 zijn er 883 bedrijfsongevallen aangemeld en geregistreerd bij de Sociale Verzekeringsbank te Curaçao.
2. Van de 883 bedrijfsongevallen waren er 873 gevallen waarbij de betrokken SVB-verzekerde werknemers ZV/OV(ziekte- en ongevallenverzekering) verzekerd waren, dit is plusminus 98%.
Dit betekent dat de 873 verzekerden een salaris hebben dat gelijk of lager is dan de in 2005 vastgestelde loongrens. De loongrens in 2005 was Naf. 3903,90.
3. Van de 883 bedrijfsongevallen waren er 772 (87%) werknemers die een 5 daagse werkweek hadden, 100 (11%) werknemers met een 6 daagse, 9 (1%) met 5,5 daagse, 1- (0.1%) met 3 daagse, en 1-(0,1%) met 2 daagse werkweek.
4. In 560 (63%) gevallen betrof het een werknemer van het mannelijk geslacht.
5. In 292 (33%) gevallen ging het om een gehuwde werknemer, in 577 (65%) gevallen ging het om een ongehuwde werknemer en in 14 (1%) gevallen betrof het een gescheiden werknemer.
6. Het jongste slachtoffer was 18 jaar oud en het oudste slachtoffer was 66 jaar oud. Beiden zijn van het mannelijk geslacht.
7. 47 (5%) gevallen hebben zich afgespeeld bij werknemers die minder dan 30 kalenderdagen (een maand) in dienst waren van hun werkgever, waarvan 3 (0,3%) gevallen zich op de dag van indiensttreding hebben afgespeeld.
8. Van de 883 bedrijfsongevallen zijn er 82 (9%) gevallen die tevens verkeersongevallen zijn.
9. De meeste gevallen 498 (56%) vonden plaats tussen 09:00 uur en 13:00 uur. Waarvan de meesten rond 12.00 uur 83 (9%).
10. De meeste ongevallen hebben plaats gevonden in de maanden april 98 (11%) en augustus 80 (9%) .
11. In de maand september waren er de minste ongevallen, te weten 63 (7 %).
12. De meeste ongevallen hebben plaats gevonden in of bij een hotel 95 (10%), of een supermarkt 39 (4%). Van de 39 gevallen die plaats vonden in een supermarkt, vonden de meeste plaats in de slagerij.
13. Er waren geen bedrijfsongevallen met de dood als gevolg in het verslagjaar.
14. Van de 883 bedrijfsongevallen zijn er 801 (94%) gevallen als zijnde een bedrijfsongeval geaccordeerd, 23 (2%) gevallen zijn afgewezen, en 25 (2%) gevallen zijn in onderzoek.
15. Er zijn 10 (1%) werknemers die in het jaar 2005 twee keren slachtoffers van een bedrijfsongeval waren.
16. Er zijn 35 (3%) bedrijven die 5 of meer bedrijfsongevallen bij de SVB hebben aangemeld.
17. Er zijn 2 bedrijven met 11 aangemelde bedrijfsongevallen, 2 met 13, 1 met 14, 1 met 15, 3 met 16, 1 met 17 en 1 met 33.
18. Het bedrijf met 33 (3%) aangemelde bedrijfsongevallen is Breezes Hotel & Resort.
19. De bedrijfstakken met de meeste aangemelde bedrijfsongevallen zijn Bouw: 110 (12%) Horeca: 101 (11%) en Zorginstellingen: 68 (7%).
20. De functies met de meeste aangemelde bedrijfsongevallen zijn: bouwvakkers 151 (17%), activiteitenbegeleiders bij zorginstellingen 51 (5%), administratieve krachten 54 (6 %) .
- *21 De meest voorgekomen ongevallen types zijn: B2: 286 (32%) gevallen B0: 234 (26%) gevallen, B1: 122 (13%) gevallen en B5: 139 (15%) gevallen

- *22 De meeste getroffen lichaamsdelen zijn: C3: 172 (19%) gevallen, C0: 167 (18%) gevallen, C6: 126 (14%) gevallen, C8: 117 (13%) gevallen en C4: 69 (7%) gevallen.
- *23 De meest voorkomende voorwerpen/middelen waarmee/ waardoor het letsel veroorzaakt zijn: D0: 391 (38%) gevallen, D11: 308 34% gevallen en D2: 69 (7%) gevallen.

* Uitleg B, C en D codes

B= Type Ongevallen	C= Getroffen Lichaamsdelen
B0 - Overig	C0 – Overig
B1 – Gevallen	C1 – Ogen
B2 - Getroffen door	C2 – Hoofd
B3 – Extreme Temperatuur	C3 – Hand
B4 – Elektrische stroom	C4 – Arm
B5 – Uitglijden	C5 – Been
B6 – Gekneld	C6 – Voet
B7 – Stoten of Schrammen	C7 – Romp
B8 – Vertild	C8 – Rug
B9 – Bedwelming	
D= Voorwerp/ Middelen	
D1 – Machines	
D2 – Gereedschappen	
D3 – Krachtwerktuigen	
D4 – Haf / hijswerken	
D5 – Elektrische apparaten	
D6 – Chemicaliën	
D7 – Transportmiddelen	
D8 – Stof	
D9 - Ketel / drukvaten	
D10 – Hete substantie	
D11 – Werkruimte	
D12 – Liften	